

ETNOGRAFIE

VIAȚA DE FAMILIE ÎN SOCIETATEA RURALĂ DIN CRIȘANA (II)

SIMONA BALA*

LA VIE DE FAMILLE DANS LA SOCIÉTÉ RURALE DE CRIȘANA (II) RÉSUMÉ

L'ouvrage ci-présent est la suite du précédent en complétant ainsi le tableau éducationnel des individus de la société traditionnelle roumaine.

Dans la première partie on fait référence à l'éducation religieuse et à la modalité d'adoption de la croyance et des pratiques religieuses cérémoniales et quotidiennes, en s'assurant ainsi le support moral de la vie spirituelle et matérielle des Roumains.

L'assimilation des normes sociales de conduite par chaque individu assurait le noyau axiologique nécessaire au fonctionnement de la société et offrait de la stabilité à ses membres. La pression exercée par la communauté par le désirable social a affecté les structures stables de la personnalité par l'adoption des normes générales et spécifiques à la communauté. La violation de ces normes était sévèrement critiquée et le coupable devenait sujet de discussion pour le village entier. Dans la mentalité paysanne, par la divulgation des déviations des normes de cohabitation on considérait que la publicité des faits moins connus ou totalement inconnus déterminait ceux qui étaient coupables de ne les pas plus faire. La peur des commérages du village, la peur de ne pas sortir des limites des normes communautaires apparaît comme un trait important de la société roumaine traditionnelle et, par conséquent, un principe désiré dans l'éducation. L'expulsion de la communauté a été considérée la plus grande punition pour le coupable dans l'ancienne loi roumaine.

La dernière partie de l'ouvrage est consacrée à l'hygiène personnelle et aux foyers, un sujet moins abordé dans la littérature de spécialité.

Mots clef: éducation spirituelle; normes de conduite; hygiène; société traditionnelle roumaine

Educația spirituală

Procesul educativ, nelimitat doar la educația gospodărească, este întregit prin educația spirituală, asigurându-se astfel deplină integrare a fiecărui individ în cadrul comunității, ale cărei reguli erau stricte și obligatorii. Această latură presupunea pe de o parte însușirea normelor sociale de comportare, iar pe de altă parte educația religioasă, ce avea o pondere importantă în formarea profilului individual. Biserica și școala alături de familie au fost și au rămas factorii cei mai importanți ai educației. De aceea, educația religioasă era inițiată din fragedă pruncie, realizându-se treptat, la fel ca educația

*Muzeul Țării Crișurilor, simona_ioana_bala@yahoo.com.

gospodărească¹. Credința răsare în sufletul omului numai prin biserică, “să duce omu’ la biserică și ascultă slujba, liturghia și apoi devine omu’ mai bun, capătă credința aceea înaltă. Se naște, da-l învață mama-sa o tată-său să zică prima dată Tatăl Nostru și Îngerașul”². Înainte de fiecare masă se mulțumea lui Dumnezeu pentru *pâinea cea de toate zilele*, gest pe care văzându-l în mod cotidian, îl deprindeau și copiii, din fragedă pruncie. Pe lângă învățarea primelor rugăciuni, copiii erau obișnuiți să participe la slujbele religioase, însoțindu-și părinții în fiecare duminică și la fiecare sărbătoare. În timpul slujbelor copiii neastâmpărați, chiar și în biserică, erau supravegheați de către femei.

În satul românesc educația religioasă comporta două aspecte la fel de însemnate, dragostea față de Dumnezeu și cultul strămoșilor. Prin respectarea sărbătorilor calendaristice, copiii erau deprinși și cu respectarea trecutului “care comanda aproape toate formele și sensurile vieții; cei morți constituie o adevărată și continuă prezență pentru cei vii”³.

Educația religioasă dobândită în familie era continuată de școală, prin orele de religie, care au fost reluate după 1989. Elevi ai claselor primare, copiii erau duși la spovedanie. “Atuncea merjeam, merjeam copiii, învățătoru’, tăți încolonați de la școală la biserică, atuncea ne spovedea, ne cuminica, ținea corul cu noi, așa era atuncea”⁴. Spovedania, respectarea posturilor⁵, a sărbătorilor erau obiective importante ale educației religioase⁶, pe care fiecare individ trebuia să și le însușească. Teama față de Dumnezeu se manifesta prin a nu face “rele și când faci rău să zici: Doamne iartă-mă că am greșit sau că am făcut rău și văd că nu-i bine. Am păcătuit înaintea lui Dumnezo. Asta înseamnă teama de Dumnezo”⁷. Iar îndreptarea se făcea prin “rugăminte, cu rugăciuni, prin ținere de post, să ținem sărbătorile, să meri la biserică, în priveghi și la om bolnav să meri să-l cercetezi, să-i vorbești că el nu poate vini la mine să vorbască cu mine”⁸. Dintre toate preceptele religioase, cel mai important și totodată mărturie a credinței s-a dovedit de-a lungul anilor a fi respectarea postului. Guvernat de multiple interdicții, postul a căpătat trăsături ritualice. Renunțările alimentare, comportamentul social corespunzător,

¹ Stanciu Stoian, *Procesul educativ în satul Șanț, din județul Năsăud*, în *Sociologie românească*, an V, nr. 1-6, București, 1943, p. 71

² Informație de teren, Neica Traian și Neica Irina

³ Ernest Bernea, *Cadre ale gândirii populare românești*. Ed. Cartea Românească, București, 1985, p. 205-206

⁴ Informație de teren, Neica Traian și Neica Irina

⁵ Ioan Mășcaș, *Monografia satului Borșa, județul Bihor*, anul 1983, manuscris p. 97-98; Toma Mărăscu, *Monografia comunei Sudrișiu, județul Bihor*. Beiuș, 1934, p. 34: Posturile erau ținute cu sfințenie, iar zilele de miercuri și vineri de peste an aveau același regim alimentar. Uncori chiar și luna nu se mânca de dulce, pentru ca oamenii “să nu-și strice norocul”.

⁶ Informație de teren, Boț Floare

⁷ Informație de teren, Neica Traian și Neica Irina

⁸ *Ibidem*; Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, Ed. Proprie, Mihalcea lângă Cernăuți, 1903, vol. I, p. 287

interdicțiile sexuale au conferit postului caracterul unui ritual de transformare, de purificare, absolut necesar pentru intrarea în timpul sacru, pentru dialogul cu forțele divine. Purificarea se realiza și prin renunțările la ocaziile de distracție (nu se făceau nunți, nu se organiza joc), de asemenea, prin intensificarea participării la slujbele religioase, îndeosebi în Săptămâna Mare⁹ și, nu în ultimul rând, prin primenirea oamenilor și a caselor¹⁰.

“Din punct de vedere sufletesc, educația spirituală a familiei sătești este dominată de religie. În majoritatea satelor această influență este împletită cu multe elemente mistice, extra religioasă”¹¹. Acestea au alcătuit suportul moral al vieții spirituale și materiale a românilor¹², fiind însușite de fiecare generație în parte: dacă în copilărie erau doar spectatori, la maturitate au devenit actanți.

Normele de comportare

Normele sociale de comportare, în disciplinele socio-umane din ultimele decenii, sunt integrate în conceptul de valoare, primind accețiunea de principii generale și abstracte despre ceea ce este important în viață, “cum trebuie oamenii să se comporte și să aprecieze situațiile, evenimentele, persoanele... Astfel de principii sunt bunătatea, adevărul, dreptatea, libertatea, cooperarea, competiția, realizarea de sine”¹³. Valorile, ca principii fundamentale despre moduri de comportament, ca standarde ale conduitei umane, se exprimă în atitudini (se instrumentează prin atitudini). “Valorile ca principii generale despre dezirabil se transcriu în norme și atitudini, iar atitudinea se specifică și se exprimă în opinii. De remarcat că acest model are un corespondent la nivel sociocultural; în fiecare societate și cultură funcționează un ethos, un nucleu axiologic fundamental, o mentalitate clădită pe acest nucleu, și o opinie publică”¹⁴. Gradul de stabilitate al individului, al grupului sau al macrosocietății este dat de “valori, norme, atitudini și opinii”¹⁵, ce prezintă un grad înalt de interșanjabilitate. Presiunea exercitată de comunitate, prin dezirabilul social, - prin normele de comportare, pe care trebuia să le respecte fiecare membru al comunității -, tind să afecteze structurile stabile ale personalității prin însușirea valorilor și normelor generale și specifice comunității. “Idealul personal odată constituit devine el însuși valoare, iar trăsăturile de personalitate pozitive s-au consacrat ca valori: harnic, prietenos”¹⁶.

⁹ Nicolae Cucu, *Răzbind prin ani (1930-2000)*, Oradea 2000. (manuscris), p.38, 65-66: Informație de teren, Boț Floare.

¹⁰ Informație de teren. Gherman Ecaterina, Neica Traian și Neica Irina: primenirea oamenilor și a caselor era obligatorie și pentru duminici.

¹¹ Stanciu Stoian, *op. cit.*, p. 74

¹² Valer Butură, *Cultura spirituală românească*, Ed. Minerva, București, 1992, p. 45

¹³ I. Radu, P. Iluț, L. Matei, *Psihologie socială*. Ed. Exc S.R.L., Cluj-Napoca, 1994. p. 83-84

¹⁴ *Ibidem*, p.86

¹⁵ *Ibidem*

¹⁶ *Ibidem*

În cultura noastră tradițională educația viza însușirea principiilor de cinste, corectitudine, hărnicie, “frica de Dumnezeu”, bunătate, demnitate, spiritul econom, omenie¹⁷, ceea ce a fost surprins de cercetătorii istoriei și culturii românești și care au reliefat, în același timp, rolul femeii atât în îngrijirea copilului cât și în educația acestuia. Pentru femeile noastre atitudinile caracteristice au fost răbdarea, credința, munca, tăcerea, închinarea. “Și fiii țăranelor au fost: suferitori, răbdători, credincioși, muncitori, tăcuți închinați datoriei, dintru străvechile timpuri și până în zilele de întemeiere a țării celei nouă de azi”¹⁸.

Normele de comportare se suprapun într-o oarecare măsură cu normele juridice, atunci când se referă la principii pozitive de conduită. Structurile juridice vechi, românești au supraviețuit de-a lungul timpului sub formă de datini, cutume și tradiții juridice, fiind atestate mai ales de documentele orale, folclorice. Încălcarea normelor juridice însemna totodată încălcarea normelor de comportament, ceea ce era sancționat de comunitate, prin strigările peste sat, prin satirizări la horă și chiar la nuntă și prin porecle. De aceea, frica de “gura satului”, frica de a nu ieși din cadrul normelor comunitare apare ca o trăsătură importantă a societății românești tradiționale¹⁹ și, prin urmare, a fost un principiu urmărit de educație²⁰. În susținerea acestei idei facem apel la câteva consemnări din istoria dreptului românesc, care departe de a fi doar teoretice se regăsesc până în zilele noastre în mentalul colectiv. “În vechiul sistem punitiv popular românesc pedeapsa maximă era nu moartea, ci izgonirea vinovatului, opinia publică exercitând astfel un control și o înrăurire permanentă asupra celor ce nu respectau regulile de conviețuire și supunând la anumite ocazii oprobriului pe vinovați. (...) Sancțiunea pentru hoț era purtarea lui prin sat cu lucrul furat, ceea ce echivala cu moartea civilă”²¹. Normele de comportament consacră principiul într-ajutorării, fie între rude, fie la nivelul întregii comunități sătești, la anumite ocazii, - strângerea recoltei, construirea unei case -, la anumite evenimente - botez, nuntă, înmormântare -, stabilindu-se obligații reciproce²².

O altă normă de comportament și conviețuire, care se manifestă îndeosebi în zilele de sărbătoare și nu numai, a rămas ospitalitatea, datoria gazdei fiind aceea de a “umbla bine cu musafirul”²³, ca să petreacă și să se simtă bine²⁴. Și pentru gazdă era o

¹⁷ Nicolae Cucu, *op. cit.*, p. 34; Aurel Moțica, *Monografia comunei Cărpinet, județul Bihor*, 1967, (manuscris) p. 104-106; Arhiva Institutului de Folclor, Cluj-Napoca, 012348

¹⁸ Vasile Pârvan, *Memoriale*, Ed. Dacia, Cluj, 1973, p. 236

¹⁹ Romulus Vulcănescu, *Etnologie juridică*, Ed. Academiei, București, 1970, p. 59; Mihai Pop, *Obiceiurile tradiționale românești*, București, 1976, p. 30

²⁰ Arhiva Institutului de Folclor, Cluj-Napoca, 012348

²¹ *Istoria dreptului românesc*, Ed. Academiei, București, 1980, (în continuare: *Istoria dreptului ...*) p. 143; Aurel Moțica, *op. cit.*, p. 104, 106: certurile și furturile erau rare.

²² *Istoria dreptului ...*, p. 142

²³ Informație de teren, Mortan Floare

²⁴ Arhiva Institutului de Folclor, Cluj-Napoca, 012372

bucurie faptul că era vizitată, mai cu seamă de oaspeții neașteptați sau rari²⁵, bucurie manifestată atât prin primirea pe care le-o făcea cât și prin festin²⁶. Ospitalitatea echivalează cu oferirea de alimente și băuturi în cantități mari și de bună calitate²⁷. Cerințele ospitalității “se înscriu în sfera spirituală a credinței «dă ca să primești» (ajutor divin). Desigur, în forme evaluate, ospitalitatea devine obligație socială, implicând principiul reciprocității directe²⁸. Ospitalitatea se exercita în prezența stăpânilor casei. Lipsa stăpânilor din gospodărie era semnalizată prin rezemarea lopeții²⁹, a unui băț³⁰ sau a măturii³¹ de ușa casei, ceea ce înlătura orice vizită primejdioasă³², iar cel ce încălca acest consemn risca să fie pedepsit³³.

Familia, prin exemplul cotidian, este cea care construiește profilul psihic al individului, în cadrul ei primind zestrea tradițională pe care el o va purta ulterior în societate. Familia își crește fiecare copil ca pe un viitor membru al societății, socializându-l pedagogic³⁴.

Un important criteriu de apreciere a tinerelor fete era păstrarea virtuții³⁵. În acest sens erau educate și păzite cu strictețe, de la paisprezece, cincisprezece ani, de când erau considerate a fi fete mari³⁶. Toate activitățile tinerilor, chiar și distracțiile la care participau (jocul, nunta) erau diurne, astfel încât se aflau tot timpul sub observația adulților³⁷.

Sărutul tinerilor în public nu era permis pentru că era foarte mare rușine³⁸ sau, dacă se întâmpla, atunci, numai pe obraz era admisibil. Sărutul pe gură era strict interzis, chiar și în familie, de față cu copiii³⁹. Nici copiii nu erau sărutați decât în somn, deoarece

²⁵ *Ibidem*, 012388

²⁶ Informație de teren, Mortan Floare, Neica Traian și Neica Irina, Boț Floare: Roger Caillois. *Eseuri despre imaginație*. Ed. Univers, București, 1975, p. 204-205; Paul Drogeanu. *Practica fericirii*, Ed. Eminescu, București, 1985, p. 35-52

²⁷ Ofeția Văduva. *Pași spre sacru. Din etnologia alimentației românești*. Ed. Enciclopedică, București, 1996, p.136

²⁸ *Ibidem*, p. 137-138

²⁹ Ioan Goman. *Modalități de comunicare interumană în satul tradițional bihorean*, în *Bihorea*, XXI, Oradea, 1997, p. 96

³⁰ Romulus Vulcănescu. *op.cit.*, p. 56-57

³¹ Nicolae Cucu, *op. cit.*, p.34

³² Leontiu Gheorghiu, *Károly Zihaly. cercetător al românilor din Transilvania în secolul al XIX-lea*, în *Anuarul Musei Porolisensis*, IV, Zalău, 1980, p. 817

³³ Romulus Vulcănescu. *op.cit.*, p. 57

³⁴ Xenia C. Costa-Foru. *Cercetarea monografică a familiei*, Fundația Regele Mihai, București, 1945, p. 28-29

³⁵ Romulus Vulcănescu, *op. cit.*, p. 58

³⁶ Informație de teren, Mortan Floare, Kabai Iuliana

³⁷ Informație de teren, Mortan Floare

³⁸ Informație de teren, Gherman Ecaterina

³⁹ Informație de teren, Mortan Floare

se considera că nu e bine să li se arate dragostea părintească pentru “că-și iau în cap”⁴⁰.

Educația viza însușirea și a altor norme: blândețea, respectul, hărnicia, frumusețea, bunătatea, bogăția, credința⁴¹. Aceste însușiri sunt tot atâtea criterii de alegere a partenerei, dar în general se observă că nu neapărat frumusețea fizică era dominantă. Trebuie remarcat că în chestionarul “Casa”, la întrebarea referitoare la *cinstea casei*, prin răspunsurile din Bihor sunt consemnate atât traiul moral al membrilor familiei, cinstea, bunătatea cât și *femeia cinstită cu purtări frumoase*⁴².

Respectul tinerilor față de persoanele mai în vârstă era exprimat prin modul de adresare: “la cei în vârstă se spune *bace* și *nană*, la cei mai tineri pe nume, iar ei răspund cu *nană* și *dumneata*, *dumneavoastră* îi pe domnește. Copiii părinților spun *dumitale*. Frații între ei cu diferență mare de vârstă: *bace*, iar la fete pe nume, nu le prea zice *nană*. Da’ înainte se zicea”⁴³. Și salutul urmează aceleași reguli ale respectului tinerilor față de bătrâni. În general formulele cele mai folosite au fost “Bună diminețaa!”, “Bună ziua!”, “Bună seara!”, “Noapte bună!”⁴⁴, celor care lucrau li se ura “Dumnezeo v-ajute!” la care se răspundea cu formula “Dumnezeo v-alduiască!” sau “Deie Dumnezeu sănătate!”⁴⁵. În calendarul creștin sărbătoarea cea mai importantă este Învierea Domnului, ceea ce se reflectă și în termenii de salut folosiți în perioada ciclului pascal: de la Înviere și până la Înălțare se saluta cu “Cristos a înviat!”, iar de la Înălțare până la Rusalii cu “Cristos s-a înălțat!”⁴⁶.

Încălcarea normelor de comportament era aspru criticată, iar făptuitorul devenea subiect de discuție al întregului sat. Pentru mentalul țărănesc, prin divulgarea abaterilor de la normele de conviețuire, se considera că publicitatea unor fapte mai puțin cunoscute sau total necunoscute îi determină pe cei vinovați să nu le mai facă. Prilejurile de întâlniri ale membrilor comunității erau diverse. De obicei, în zilele de sărbătoare și duminica oamenii se adună la porți pe lavițe, fiind aceiași de fiecare dată⁴⁷; tot duminica după slujbă, bărbații rămăneau în fața bisericii și povesteau⁴⁸; iar după amiază, când se organiza joc, comunitatea se reunea oferind un alt prilej de discuții, de observare a comportării indivizilor, în special a tinerilor fete și feciori⁴⁹. Subiectele de discuție erau noutățile – copiii din flori, “fuga unei fete cu vreun fecior, căsătorie fără consimțământul

⁴⁰ *Idem*

⁴¹ Informație de teren, Pălcuț Floare. Pălcuț Ioan; Arhiva Institutului de Folclor. Cluj-Napoca, 012386. 012359

⁴² Arhiva Institutului de Folclor, Cluj-Napoca, 011401

⁴³ Informație de teren, Mortan Floare. Gherman Ecaterina; Arhiva Institutului de Folclor, Cluj-Napoca. 012347.012375, 012391

⁴⁴ Informație de teren. Mortan Floare

⁴⁵ Arhiva Institutului de Folclor. Cluj-Napoca, 012376

⁴⁶ Informație de teren, Vesa Ioan

⁴⁷ *Idem*. Neica Traian și Neica Irina; Arhiva Institutului de Folclor, Cluj-Napoca. 012378. 012378/b

⁴⁸ Arhiva Institutului de Folclor. Cluj-Napoca. 012368/b. 012378. 012378/c, 012378/d

⁴⁹ Informație de teren. Pălcuț Floare, Mortan Floare

părinților”⁵⁰ -, apoi “povești, care ce face” sau analizarea persoanelor care trec pe uliță⁵¹, relațiile amoroase⁵², comportamentul tinerilor⁵³. Cel care trecea pe lângă un grup de oameni strânși la o poartă era bine să se oprească și să intre în vorbă cu ei⁵⁴.

Civilizația tradițională românească se caracterizează prin comuniunea spirituală dintre aspirațiile individuale și aspirațiile colective, realizată prin participarea obștească a tuturor indivizilor la manifestările sociale – cadru permanent al acțiunilor individuale⁵⁵.

Igiena

Igiena corporală se făcea doar în anumite zile din săptămână, în special sâmbăta⁵⁶ sau duminica⁵⁷ și, obligatoriu, în ajun de sărbătoare⁵⁸. Spălătul se desfășura în casă, neexistând încăperi special amenajate (băi), seara după terminarea muncilor sau duminică dis de dimineață, înainte de a merge la biserică. Apa caldă se punea în lighean⁵⁹ sau covată⁶⁰. Pentru că umblau mult desculți, pe picioare se spălau mai des⁶¹. Femeile își spălau părul cam o dată pe lună⁶², folosind în schimb adeseori petrol atât pentru igienizare, cât și pentru descâlcitul pletelor. Spălătul părului, ca și pieptănatul, se desfășura în strictă intimitate, obligatoriu în absența bărbaților⁶³. Existau chiar și credințe potrivit cărora în zilele de sărbători muieresti, - cum ar fi: Foca, Pantelimon, Lunea lupilor -, femeile nu aveau voie să se pieptene⁶⁴. În perioada menstruației, când se spălau, femeile se fereau și mai mult să fie văzute; soții participau în mod tacit la “evenimente”, având grijă ca nimeni să nu pătrundă în încăperea în care femeia se spăla⁶⁵.

Vara, cei care aveau apă curgătoare în preajmă, profitau de aceasta, pentru a se scălda⁶⁶.

⁵⁰ Arhiva Institutului de Folclor, Cluj-Napoca, 012349, 012373

⁵¹ *Ibidem*, 012378, 012378/c

⁵² Informație de teren, Mortan Floare

⁵³ *Ibidem*

⁵⁴ Arhiva Institutului de Folclor, Cluj-Napoca, 012368/b

⁵⁵ Gheorghe Focșa. *Aspectele spirituale ale civilizației țărănești*, în *Sociologia românească*, an V, 1943, nr. 1-6, p. 44-62

⁵⁶ Informație de teren, Neica Traian și Neica Irina; Boț Floare

⁵⁷ Informație de teren, Gherman Ecaterina

⁵⁸ Informație de teren, Boț Floare

⁵⁹ Informație de teren, Gherman Ecaterina

⁶⁰ Informație de teren, Boț Floare

⁶¹ Informație de teren, Gherman Ecaterina

⁶² *Ibidem*

⁶³ *Ibidem*

⁶⁴ Arhiva Institutului de Folclor, Cluj-Napoca, 011419; I. A. Candrea, *Folclorul medical comparat*, Ed. Polirom, București, 1999, p. 73-74

⁶⁵ Informație de teren, Mortan Floare, Ile Aurina

⁶⁶ Informație de teren, Gherman Ecaterina

Bolnavul era spălat de către persoane de același sex cu el, aceeași regulă aplicându-se și la spălutul morților⁶⁷. Regula nu se aplica dacă unul din soți era imobilizat la pat, atunci soția putea să-l spele pe soț sau soțul pe soție.

Igiena locuințelor era o muncă specific feminină, despre care vom vorbi cu altă ocazie. Vrem doar să observăm că predomina grija pentru a întreține locuința, existând totuși și excepții, ceea ce oferea un bun motiv de satirizare, de a deveni un subiect pentru “gura satului”. Datorită dimensiunilor destul de reduse a caselor, a economisirii combustibilului lemnos și a numărului mare a membrilor familiei exista obișnuința de a dormi mai multe persoane într-un pat, ceea ce în mod incontestabil facilita răspândirea diverselor boli⁶⁸.

Lista informatorilor

- Boț Floare, n.1921, Fânațe, analfabetă; anchetă realizată în martie 1995
Gherman Ecaterina, n. 1938, Bratca, 366; anchetă realizată în iulie 2000
Ile Aurina, n.1924, Finiș; anchetă realizată în septembrie 1994
Kabai Iuliana, n. 1926, Finiș, 7 clase, căsătorită în 1945
Marta Teodora, n. 1943, Călugări; anchetă realizată în iulie 1997
Mortan Floare, n.1947, Finiș, 7 clase
Neica Traian, n.1919, Fânațe, nr. 211
Neica Irina, n. 1927, Fânațe, nr. 211
Pălcuț Floare, n. 1926, Finiș, nr. 204, 7 clase
Pălcuț Ioan, n. 1922, Finiș, nr. 398
Vesa Ioan, n. 1958, Iacobini, c. Gurahonț, preot, anchetă realizată în iulie 1999

⁶⁷ *Ibidem*, și Mortan Floare

⁶⁸ Aurel Moțica, *op.cit.*, p. 175-176; Marta Teodora